

12.7.2013

Opetusministeriö,
Lukiokoulutuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa valmisteleva työryhmä

Vapaa-ajattelijain Liitto ry uskonottomien ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä esittää lukiokoulutuksen ja sen tuntijaon uudistamiseen seuraavia näkökantoja:

1. Elämäkatsomustieto kaikille vapaasti valittavaksi

Mikäli lukion oppiaineena edelleen säilyy uskonto, tulee sen vaihtoehtona järjestää elämäkatsomustiedon opetusta siten, että kaikilla opiskelijoilla on mahdollisuus valita elämäkatsomustieto uskonnonopetuksen sijaan riippumatta siitä, kuuluuko opiskelija vai onko hän kuulumatta evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai johonkin muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan. Elämäkatsomustiedon vapaata valintamahdollisuutta kaikille puoltaa Suomen solmimien ihmisoikeussopimusten ja Perustuslain 6 §:n säätämä yhdenvertaisuusperiaate.

Nykyinen tilanne, jossa evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvien oppilaiden on pakko opiskella uskontoa, mutta em. kirkkoihin kuulumattomat saavat vapaasti valita elämäkatsomuksen tai uskonnon välillä, rikkoo opiskelijoiden oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta.

Erityisen syrjivästi tämä tilanne kohtelee niitä kirkkoon tai muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan lapsena liitettyjä opiskelijoita, joiden omaa tosiasiallista katsomuksellista ajattelua ja tarvetta elämäkatsomustieto vastaisi paremmin kuin ”oman uskonnon” opetus. Kärkevimmillään tämä ongelma voi ilmetä, kun sekä opiskelija itse että hänen toinen huoltajansa haluaisivat valita elämäkatsomustiedon opiskelun, mutta toinen huoltajista haluaa omista uskonopillisista syistään estää oppiaineen vaihdoksen pois uskonnosta.

Vaikka alle 18-vuotiailla lukiolaisilla ei ole oikeutta itse muuttaa uskonnollista asemaansa ilman molempien huoltajien yhteistä lupapäätöstä, Lasten oikeuksien sopimuksen perusteella heillä tulisi ikä kautensa huomioon ottaen olla mahdollisuus jo 15 vuotta täyttäneinä itse vaikuttaa oppivelvollisuuden jälkeisissä II asteen opinnoissaan katsomusaineen valintaan. Kirkon jäsenenä olevista lukiolaisista miltei kaikki on liitetty kirkkoon pikkulapsina joko huoltajien yhteisellä päätöksellä tai äidin päätöksellä.

Nykytilanne rikkoo myös Perustuslain 11 §:n säätämään uskonnon ja omantunnon vapautteen kuuluvaa yksityisyyden suojaa, sillä oppilaan kuuluminen kirkkoon samoin kuin katsomuksellinen vakaumus tai identiteetti paljastuu katsomusaineen myötä, mitä voi

verrattavissa siihen, että koulu pakottaisi oppilaan paljastamaan puoluepoliittisen kantansa tai sukupuolisen suuntautumisensa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien EIT on päätöksessään todennut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9. artiklan säätämä vapaus tunnustaa tai olla tunnustamatta uskoa antoi yksilölle oikeuden siihen, ettei hänen tarvinnut paljastaa uskoaan tai uskonnollisia vakaumuksiaan eikä käyttäytyä sellaisella tavalla, että siitä voitiin päätellä, oliko hänellä sellaisia vakaumuksia. Siten artikla koski myös henkilöä, joka ei ollut uskossa ja tähän vapauteen puututtiin, jos valtio sai aikaan tilanteen, jossa henkilö joutui suoraan tai välillisesti paljastamaan sen, että hän ei ollut uskossa (Grzelak - tapaus 15.6.2010).

Lukiota kehitettäessä tulisi ottaa huomioon myös Suomen katsomuksellisen tilanteen nopea ja huomattava muutos. Ev.lut. kirkkoon kuuluvien osuus väestöstä on pienentynyt 2000-luvulla nopeasti ollen nyt 76 %. Yli miljoona henkeä eli viidennes suomalaisista ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kirkkoon kuuluvien ja varsinkin nuorten keskuudessa on tapahtunut huomattava tosiasiallisten katsomusten muutos.

Kirkon opetuksen mukaan uskoo varsin pieni määrä suomalaisista ja vielä pienempi määrä nuorista. Kirkon tutkimuskeskuksen kyselyn (Gallup Ecclesiastica 2011. N=4930) mukaan vain 27 prosenttia suomalaisista ruksaa vaihtoehdon ”Uskon kristinuskon opettamaan Jumalaan” ja 23 prosenttia vaihtoehdon ”Uskon Jumalaan, joskin eri tavalla kuin kirkko opettaa”. Puolet väestöstä joko ei usko (21 prosenttia) tai ei oikein tiedä, epäilee tai ei osaa sanoa. Alle 30-vuotiaista vain 15 prosenttia sanoi uskovansa kristinuskon opettamaan Jumalaan. (Haastettu kirkko, s. 43-44.) Kun lukion ”omaa uskontoa” kuitenkin opetetaan evankelis-luterilaisen uskonopin mukaisesti, sellainen opetus ei vastaa oppilaiden ja heidän perheidensä tosiasiallista katsomusmaailmaa.

Elämänskatsomustiedon oppilasmäärien oletettava lisääntyminen mahdollistaisi myös tämän nyt eräin paikoin vajaakäytössä olevan oppiaineen aseman ja opetuksen kehittymisen lukioissa.

2. ”Uskontotieto” ei käy yhteiseksi oppiaineeksi

Vapaa-ajattelijain Liitto ry ei kannata julkisessa keskustelussa esillä ollutta ajatusta siitä, että rinnakkaiset katsomusaineet elämänskatsomustieto mukaan lukien korvattaisiin kaikille yhteisellä ”uskontotiedon” oppiaineella. Elämänskatsomustiedon korvaaminen nimestä lähtien uskontopainotteisella pakollisella aineella heikentäisi olennaisesti uskonottomien ja monien kirkkoon kuuluvienkin opiskelijoiden ja perheiden katsomuksellisia ja sivistyksellisiä oikeuksia. Valtion ei tule pakottaa opiskelijoita perehtymään painotetusti uskomuksellisiin ajatusrakennelmiin, jotka eivät perustu tosiasioihin.

Elämänskatsomustiedon nykyinen opetussuunnitelma ja sen opetuksen käytännön kokemukset osoittavat kiistatta, että eettisiä, elämänskatsomuksellisia ja maailmankuvallisia asioita voidaan ja tulee tarkastella verrattomasti paljon monipuolisemmin ja avarakatseisemmin kuin vain uskontojen antaman kapean spektrin läpi. Kaikille yhteisen, pakollisen uskontotiedon uskontopainotteisuus kaventaisi erityisesti uskonottomien ja ei-uskonnollisten opiskelijoiden opetusta ratkaisevasti. Mainittakoon, että Suomi perusti 1980-luvulla uskonottomille uuden oppiaineen, elämänskatsomustiedon, sen jälkeen kun YK:n ihmisoikeuskomitealle oli kanneltu uskontojen historian ja siveysopin opetussuunnitelman uskontopainotteisesta sisällöstä.

Koska kuitenkin jotkut perheet ja oppilaatkin toivovat uskontopainotteista ja jotkut puolestaan sekulaaria katsomuksellista opetusta, liitto pitää mahdollisena ratkaisua, että lukiossa olisi kaksi vaihtoehtoista katsomuksellista oppiainetta, elämänskatsomustieto ja

uskontotieto. Valinta niiden välillä tulisi olla vapaa riippumatta siitä, kuuluuko opiskelija uskonnolliseen yhdyskuntaan vai ei.

Pidämme oikeana sitä, että lukiossa ei enää jatkossa ole tunnustuksellisen luontoista katsomuksellista uskonnonopetusta. Koulun ei tule opettaa uskontoa tai ateismia, vaan katsomuksellista ja kulttuurista tietoa sekä eri uskonnoista että erilaisista uskonnotomista katsomuksista (kuten ateismi, agnostisuus, skeptisyys, rationalismi, humanismi, sekularismi) sekä yleismaailmallista, uskontoihin sitoutumatonta, kaikille yhteistä etiikkaa. Jos lisäksi opetetaan niin sanottua omaa uskontoa, sen tulee olla vapaavalintaista.

Pidämme maamme yleisen sivistyksellisen tason turvaamisen kannalta välttämättömänä, että myös filosofian opetus säilyy kaikille pakollisena lukiossa. Filosofian pakollisten kurssien määrää tulisi nostaa ja katsomusaineen pakollisten kurssien määrää vähentää. Filosofian opetusta tulisi olla jo peruskoulussa jatkuen II asteella, mutta jos sitä ei peruskoulussa opeteta, sitä suuremmalla syytä sitä on tarpeen opettaa II asteella ja varsinkin korkeakouluopintoihin laaja-alaisesti valmistavassa lukiossa.

3. Koulun toiminta uskonnollisesti tunnustuksettomaksi

Opetussuunnitelman perusteissa on jo nykyään säädetty, että oppiaineiden opetus on uskonnollisesti tunnustuksetonta ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Tunnustuksettomuus ei kuitenkaan yleensä toteudu lukioden ns. muussa toiminnassa. Vaikka lukion lakisääteisiin tehtäviin ei kuulu tunnustuksellinen uskonnonharjoitus, monet lukiot kuitenkin sisällyttävät edelleen toimintaansa säännöllisesti tunnustuksellista uskonnonharjoitusta, kuten jumalanpalveluksia ja päivänavauksia.

Tällainen käytäntö on monia oppilaita syrjivä, sillä se rikkoo ihmisoikeussopimusten ja Perustuslain säättämää ihmisten yhdenvertaista kohtelua uskonnosta ja vakaumuksesta riippumatta, kun oppilaitos nostaa yhden uskonnon muita uskontoja ja uskonnotomia katsomuksia korkeammalle. Tällaiseen evankelis-luterilaisen uskonnon ehkä perinnesyistä jatkuneeseen ”positiiviseen erityiskohteluun” ei ole mitään perusoikeudellisesti kestäväää pohjaa. Yhdenvertaisuusperiaatteesta seuraa viranomaisiin, koulutuksen järjestäjiin ja oppilaitoksiin kohdistuva neutraliteettivelvoite myös uskontoihin ja vakaumuksiin liittyen.

Evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnilla on kaikkialla maassa joka viikko tarjolla jumalanpalveluksia ja muita uskonnollisia palveluja lukiolaisille sekä uskonnollisia tarpeita varten että myös opiskeluun mahdollisesti kuuluvaa kirkon toimintaan tutustumista varten. Lapsiperheiden ja lukiolaisten vapaaehtoinen, omalla ajallaan tapahtuva osallistuminen kirkon tavanomaisiin jumalanpalveluksiin on varsin vähäistä. Tutkimuksen mukaan niissä käy vähintään kerran vuodessa vain noin kolmannes kansasta, ja vähintään kerran kuussa käyviä oli 6 prosenttia (Haastettu kirkko, s. 37). Tällainen uskontokulttuurinen tilanne ei suinkaan perustele ja oikeuta sitä, että lukiot järjestäisivät näitä jumalanpalveluksia, vaan päinvastoin se perustele ja edellyttää luopumaan näiden koulupäivään liitettyjen erityisjumalanpalvelusten järjestämisestä. Uskonnonharjoituksen järjestäminen on uskonnollisten yhteisöjen oma tehtävä eikä sitä pidä ”sosialisoida” viranomaisen, koulutuksen järjestäjän tai oppilaitoksen tehtäväksi. Lisäksi yksilöt voivat harjoittaa uskontoaan itsenäisesti.

Uskonnonharjoituksen liittäminen koulutyöhön rikkoo myös Perustuslain 11 §:n säättämään uskonnon ja omantunnon vapautteen liittyvää yksityisyyden suojaa, joka on noussut selvästi esiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen EIT:n viimeaikaisissa päätöksissä, niin kuin tämän kannanoton 1. kohdassa jo tuotiin esiin. Myös apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen on viitannut EIT:n ratkaisuihin käräjäjumalanpalveluksia koskeneessa

päätöksessään, jossa hän toteaa, että yhdenvertaisuutta sekä uskonnonvapautta koskeva ”julkiselle vallalle kuuluva turvaamisvelvoite menee perinnesyiden edelle” (17.01.2012 Dnro OKV/1361/1/2009). Myös Euroopan neuvoston mielestä kirkon ja valtion erillisyyys on Euroopan yhteisiä arvoja.

Edellä todetun perusteella on tarpeellista, että lukion toiminnan perusteissa säädetään selvästi, että opetuksen lisäksi myös lukion koko toiminnan tulee olla uskonnollisesti tunnuksetonta.

Vapaa-ajattelijain Liitto ry

Petri Karisma
puheenjohtaja
p. 040748 9532

Esa Ylikoski
pääsihteeri
p. 0504685332